

10

שמע ישראל

לימודי תנ"ך בהתכתבות

על אכילה ושתייה

אמת מהי?

אף ששאלה זו עשויה להישמע תמוהה, אחריה מתוך הנחה שאנו יודעים מהי, היא מביעה את הבלבול והספקנות שלנו באשר לאמת. בלבול זה נובע ממגוון הדתות והאמונות הסובבות אותנו, הגורמות לנו לתהות אם בכלל יש אמת, ואם כן, מהי והיכן היא נמצאת. הספקנות מטילה ספק בקיומה של האמת. על פיה, אין כל אמת אובייקטיבית.

התשובה מצויה בתנ"ך, המבהיר מפורשות כי: "יהנה אֱלֹהִים אֶמֶת הוּא." (ירמיה י:). התנ"ך מעיד כי האמת שרירה וקיימת, ומזוהה עם האלוהים. למעשה, האמת נחשבת אחת מי"ג מעלותיו של אלוהים, הנמנות בספר שמות לד:ו (פסוק הנכלל בתפילות ראש השנה ויום כיפור). מעניין לציין כי מעלה זו היא השביעית ברשימה, וממוקמת בדיוק במרכז.

התנ"ך הוא יצירת המופת הנפוצה והאוניברסלית ביותר שידעה האנושות, האמת היא מעלה אלוהית, ולכן אינה נובעת מתוכנו אלא ממקור חיצוני – מאלוהים. מכך עולה שאל לנו לחפש התרבות של עמים רבים ובדתות השונות.

מאת: ד"אק דוקאן
מאנגלית: שולמית גלאור

שמע ישראל - לימודי תנ"ך בהכתבות
הוצאת "חיים ושלום"
ת.ד. 592, ירושלים, 94186

בני, תורת אל תשכח; ומצותי, יצר לָבֵן. כי אֵרַךְ יָמֶיךָ, וְיָשַׁנְתָּ חַיִּים וְשָׁלוֹם, יוֹסִיפוּ לָךְ. משלי ג:א,ב

כל הזכויות שמורות: אין להעתיק, לאחסן או להעביר נתונים בכל צורה או אמצעי, אלקטרוני מכני, צילום, הקלטה, או אחר ללא רשות מוקדמת מבעלי הזכויות. Shabbat Shalom © 2006

שבע שאלות

הערות אישיות

על אכילה ושתייה

1. מהי התזונה האידיאלית שאלוהים העניק לאנושות בשעת הבריאה?

כ" ויאמר אלהים, הנה נתתי לכם את-כל-עשב זרע זרע אשר על-פני כל-הארץ, ואת-כל-העץ אשר-בו פרי-עץ, זרע זרע: לכם יהיה לאכלה. (בראשית א:כט).

* רבנינו ראו בפסוק זה רמז ברור לכך ש"אדם הראשון לא הותר לו בשר לאכילה." (תלמוד בבלי, סנהדרין נט, ב).

2. מה יהיה המזון ב"עולם הבא", על פי נביאי התנ"ך?

ו' ופרה נדב תרעינה, יחדו ירצו ירצו וירצו; וארצה, כפקר יאכל-תבן. (ישעיהו יא:ז), (השוו עם ישעיה סה:כה; הושע ב:יח).

3. מתי בתולדות ישראל ניסה אלוהים לגרום לעמו לחיות על טוהרת הצמחונות?

ז' ויאמר יהוה אל-מושה, הנני מקטיר לכם לחם מן-השמים; ויצא העם ולקטו דבר-יום ביומו, למען אנסנו הילך בתוךתי אם-לא. (שמות טז:זד), (השוו עם במדבר יא:ז-ח).

4. האם הצמחונות עולה בקנה אחד עם המסורת היהודית?

* בוודאי, משום שהתנ"ך ממליץ על הצמחונות בתור אידיאל עליון

שבע שאלות

הערות אישיות

ביותר (ראה לעיל). זוהי אף הדרך הנוחה או הבטוחה ביותר להימנעות ממזונות האסורים על פי התורה. (ראה להלן). מספר רב של אנשי רוח דגולים בעם ישראל היו צמחונים, לדוגמה, אברהם יצחק קוק ז"ל, הרב האשכנזי הראשי הראשון של מדינת ישראל, שלמה גורן, הרב האשכנזי הראשי של ישראל בשנים 1972-1983; שני חתני פרס נובל לספרות: ש"י עגנון ויצחק שבביס זינגר; וא.ד. גורדון, האב הרוחני של התנועה הציונית. "אגודות צמחוניות יהודיות" פזורות במקומות רבים ברחבי העולם ובישראל. תנועת הצמחונים בישראל מונה כ-100.000 איש, כ-4% מכלל האוכלוסייה.

* רב יונה אמר: "רב בא ממשפחה חסונה ובריאה... ושמר על בריאותו באמצעות אכילת ירקות." (חולין, פד).

5. מהו המכנה המשותף בין ההצהרה על הצמחונות בבראשית א', לבין ההיתר שאלוהים התיר לבני האדם לאכול בשר לאחר המבול?

¹ אַךְ-בֶּשֶׂר, בְּנִפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא תֹאכְלוּ. (בראשית ט:ד).

* על פי חז"ל, אלוהים התיר את צריכת הבשר משום שהאדמה הפכה "מושחתת... ומלאה חמס." (בראשית ו:יא). תשובה הגיונית אחרת היא, שלאחר המבול, ירקות ופירות לא היו בנמצא באורח זמני.

6. אילו סוגי בעלי חיים הותרו למאכל ואילו נאסרו למאכל?

¹ כֹּל מִפְרֶסֶת פְּרֶסֶה, וְשִׁסְעַת שִׁסְעַת פְּרֶסֶת, מֵעֵלַת גְּרָה, בְּבִהְמָה אֹתָהּ, תֹּאכְלוּ. (ויקרא יא:ג).

על פני האדמה: בעלי חיים שלא התאימו לדרישות הללו, כגון החזיר (ויקרא יא:ז), או הארנבת (ויקרא יא:ו) – לא הותרו למאכל.

במים: "את זה, תאכלו, מפל אשר במים: כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים, במים ובנחלים - אתם תאכלו." (ויקרא יא:ט).

שבעה עשר

הערות אישיות

בשמים: בויקרא יא:יג-יט ובדברים יד:יב-יח מופיעות שתי רשימות של בעלי כנף שלא הותרו למאכל, מרביתם ציפורי טרף. התלמוד מתבסס על שתי רשימות אלו ומונה עשרים וארבעה עופות לא כשרים (חולין סג, ב).

חוקי הכשרות, המבדילים בין בשר טהור לטמא, מהווים אזכור לבראשית א'. אכן, ויקרא יא המתעד חוקים אלו משתמש באותם המילים, המונחים וההתבטאויות הסגנוניות, כגון: "בהמה", "נפש החיה", "שרץ" ועוד. בנוסף, רשימת בעלי החיים בויקרא מופיעה באותו הרצף המופיע בבראשית א:כד-כו (היום השישי לבריאה).

"פרסות בעלי החיים צוינו כסימן היכר לבהמות המרעה, והטפרים צוינו חיות טרף. בעלי חיים אוכלי בשר נחשבים טמאים או בלתי ראויים למאכל, משום שעל פי סולה, "חיה כזו ניזונה מבשר לאחר שהרגה בעל חיים אחר... אילו האדם היה אמור להיזון מבשרם של חיות טרף, הוא היה נטמא כפליים". וכך, ניתן לראות באיסור על אכילת בשר של חיות טרף, ובהיתר על צריכת בשרן של חיות מרעה בלבד, צעד לקראת הצמחונות."¹

7. אילו סיבות הצדיקו את חוקי התזונה הללו?

מ" וְכָל-הַשָּׂרֵץ, הַשָּׂרֵץ עַל-הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא, לֹא יֵאָכֵל. (ויקרא יא:מה).

* בנוסף, הוצעו מניעים אחרים המעוגנים במסורת היהודית:

נימוקים רוחניים: צריכת בשר טרפה תפגע באינטליגנציה של בני האדם. (יומא לט, א).

נימוקים מוסריים: הימנעות מאכילת בשר טרפה תסייע בעידון ההתנהגות המוסרית, כגון פיתוח משמעת עצמית וציותנות (בראשית רבה, מד:א), או אפילו רגשי רחמים (הרב קוק).

8. איזה סייג נלווה להיתר על אכילת בשר כשר?

וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל, וּמִן-הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם, אֲשֶׁר יֵאָכֵל, כָּל-דָּם וְנִתְתִּי פָנָי, בְּנֶפֶשׁ הָאֲכִלָּת אֶת-הַדָּם, וְהִכְרַתִּי אֹתָהּ, מִקִּרְבְּ עַמּוֹה. "כִּי נֶפֶשׁ

1. Vegetarianism and the Jewish Tradition, p. 23

הַבֶּשֶׂה, בְּדָם הוּא, וְאֲנִי נִתְּתִיו לָכֶם עַל-הַמִּזְבֵּחַ, לְכַפֵּר עַל-נַפְשֹׁתֵיכֶם: כִּי-הַדָּם הוּא, בְּנַפְשׁוֹ יִכָּפֵר. (ויקרא יז:א).

* דרישה זו לא הייתה קיימת בתרבות המזרח התיכון הקדום, אבל על פי התורה היא חלה על כל בני האדם.

9. מדוע אסור היה לאכול דם?

א' אַך-בֶּשֶׂה, בְּנַפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ. (בראשית ט:ד), (השוו עם שמואל א' יד:לג-לד; יחזקאל לג:כה-כו).

* הדגש על קדושת החיים בהקשר למצווה המופיעה בבראשית ט:ד (קיראו גם את פס' ה-ז), הקשורה להכשרת הבשר, מעיד שוב על כוונת התנ"ך למנוע צריכת בשר. בנוסף, חוקי הכשרות כוללים חוקים רבים הקשורים לאכילת בשר (כגון חוקי שחיטה, המלחה) ואיסורים אחרים שנועדו להניא את בני האדם מאכילתו.

10. מהי עמדת התנ"ך בנוגע לשימוש במשקאות אלכוהוליים?

בא' אַל-תֵּרֶא יַיִן, כִּי יִתְאַדָּם: כִּי-יִתֵּן בְּכִיס (בכוס) עֵינָיו; יִתְהַלֵּךְ בְּמִישְׁרָיִם. ב"ב אַחֲרֵיתוֹ, כְּנָחַשׁ יִשְׂרָאֵל; וּכְצַפְעָנִי יִפְרֹשׁ. (משליכג:לא-לב), (השוו עם משליכ:א).

* התלמוד מצטט את הערתו השנונה של רב יצחק בנוגע לפסוקים אלו: "אל תרא יין שמאדים פניהם של רשעים בעולם הזה, ומלבין פניהם (מבושה) לעולם הבא." (סנהדרין ע, א).

11. איזה לקח טמון בסיפורי המקרא הראשונים על צריכת יין?

ב"ב נִישָׁת מִן-הַיַּיִן, וַיִּשְׁכָּר; וַיִּתְגַּל, בַּתּוֹךְ אֶהְלֶה. (בראשית ט:כא), (השוו עם בראשית יט:לא).

* עצם העובדה כי צריכת היין הראשונה קושרה בתנ"ך עם התנהגות לא

הערות אישיות

שבע שאלות

מוסרית, מעידה למן ההתחלה על הרעיון המקראי בדבר התנזרות משתיית יין. חז"ל הזהירו מפני חוסר המוסריות הנלוות לצריכת משקאות אלכוהוליים. המדרש מצטט בנידון את רב יצחק: "שתיית יין מעוררת את היצר הרע" (צוטט על ידי הרב איזידור קופלוביץ¹).

12. מי מבין המעמדות בקרב בני ישראל נדרש להימנע משתיית יין ושיכר?

¹ "וַיְדַבֵּר יְהוָה, אֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר: יַיִן וְשֵׁכָר אֵל תִּשְׁתֶּה אֹתָהּ וּבִינְךָ אֶתְּנָה, בְּבִאֲכֶם אֶל-אֶהֱל מוֹעֵד - וְלֹא תִמְתְּנוּ: חֶקֶת עוֹלָם, לְדֹרֹתֵיכֶם. וְלִהְבְּדִיל, בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֵל, וּבֵין הַטְּמֵא, וּבֵין הַטְּהוֹר." (ויקרא יח-י).

* מפסוקים אלו הסיקו רבני התלמוד כי הכוהנים נדרשו להימנע לחלוטין ובדרך קבע מכל משקה אלכוהולי: "מבית אביך אתה למד: יין ושיכר אל תשת...וגו', בבואכם הוא דאסור, הא מישתא ומיעל שרי? להבדיל בין הקודש ובין החול אמר רחמנא! אלא מה התם - בשעת ביאה לא תהא שיכרות..." ובתרגום חופשי: "אם נסיק חלילה כי שתיית יין או שיכר אסורה רק בעת הכניסה לאוהל מועד אך מותרת לפני הכניסה, עלינו לדעת כי הפסוק, המורה "להבדיל, בין הקדש ובין החל, ובין הטמא, ובין הטהור." (ויקרא י:י) אינו מאפשר מסקנה כזו." (בבא מציעא ז, ב).

13. האם שמירה על כשרות ובו זמנית כניעה להרגלים מסוכנים לבריאות מבטאת התנהגות עקבית?

¹ וְהִתְקַדְּשִׁתֶּם וְהִיִּיתֶם, קְדָשִׁים: כִּי אֲנִי יְהוָה, אֱלֹהֵיכֶם. (ויקרא כ:ז).

* רב זלמן שכטר העיר בנידון: "יש טעם לפגם ברעיון על אדם בעל סמכות הלכתית המתענג על שאיפת סיגריה בשעה שהוא הוגה בסוגייה הקשורה לכשרות. דהיינו, האם חומר יכול להיות כשר ומסוכן לבריאות בעת ובעונה אחת?"²

הערות אישיות

---

¹ Cited in Rabbi Isidore Koplowitz, Talmudic and Midrashic Exegetics on Wine and Strong Drink in Hebrew and English [Detroit, MI: 1923], 53.
² Louis A. Berman, Vegetarianism and the Jewish Tradition [New York: Ktav Publishing House, 1982], XVI).

14. איזו הלכה מקראית יוחסה לאיסור על השימוש בטבק?

"צנים פחים, בדרך עקש; שומר נפשו, ירחק מהם. (משלי כב:ה).

* על בסיס ההלכה המקראית: "כך השמר לך ושמור נפשך מאד" (דברים ד:ט), הכריז הרב עובדיה יוסף (שכיהן במועצת הרבנות הראשית), כי יש לאסור את השימוש בטבק.¹

15. להרשות לאלוהים לתת לכם כוח למלא אחר ההוראות האלו? אלו שינויים בסיגנון החיים תירצו שאלוהים יחולל בחיים שלכם?

¹⁰ "ושמרת את-חקיו ואת-מצותיו, אשר אנכי מצוך היום, אשר ייטב לך, ולבניך אחריך ולמען תאריך ימים על-האדמה, אשר יהנה אליהך נתן לך כל-הימים. (דברים ד:מו), (משלי ג:ט).

שמע ישראל

הערות אישיות

שמורה על כריאות הגוף היא אחת מדרכי החיים האלוהיות. (יד ד').

¹ Hervé Aarone Mimoun, Notions de Santé et de prévention dans la Tradition Hébraïque [Sarcellas, France: Otsar, 1985], 87.

שבת ישראל

אכילה ושתייה בחברת אלוהים

מעניין ומפעים לגלות כי בכל שלב ושלב בהתגלות האלוהית, נבחנה מחויבותם של בני האדם לה' באמצעות ציות או אי ציות לחוקי התזונה האלוהיים. המצווה היחידה שאדם וחווה צוו לקיים בגן עדן קשורה לאכילה. כאשר נוח יצא מן התיבה בתום המבול, אלוהים אסר עליו ועל צאצאיו את צריכת הדם. כוהני ישראל צוו, בשל קרבתם הרבה לקודש, להימנע משתיית יין ושיכר. מאוחר יותר, במעמד הר סיני, העניק ה' לבני ישראל באמצעות משה את חוקי הכשרות המבדילים בין בעלי חיים טהורים לטמאים.

דת המקרא, בין אם היא דנה בחיי חולין או ברגעי התעלות רוחנית בחג ובמועד, מקשרת בינם לבין אכילה ושתייה, ולעיתים לבין צום או הינזרות. הלקח הטמון כאן הוא בראש וראשונה רוחני. באמצעות דינים אלו, הארוחה נחשבת כקיום מצווה, השולחן נתפס כמזבח, ואז אלוהים קרוב יותר לבני האדם. כאשר אנו אוכלים ושותים כדי להתקיים, אנו נוכחים לדעת כי אנו חבים את קיומנו לבורא. הלקח הטמון כאן הוא גם מוסרי. איסורים וסייגים תזונתיים אלו מלמדים את בני האדם משמעת, כבוד לחיים, שליטה עצמית והכנעת הגוף ותשוקותיו לשליטת רוח הקודש. אך מעבר לדת ולמוסר, בחוקים אלו טמון לקח על טבעה של האנושות. אכילה, שתייה ושמירה על בריאות גופנו הן גם דרישות רוחניות.

קדושת האכילה¹

"אכילה עשויה להיות קדושה יותר מצום."

כתב מרטין בובר²

מכיוון שאלוהי ישראל הוא אלוהי הבריאה, אכילה היא חלק חשוב מיחסנו כלפיו. לפיכך, אנו מחויבים לאכול ולשתות כדי לקיים את עצמנו, ולהעיד בכך על אלוהי החיים. אנו אף מחויבים ליהנות מן האכילה והשתייה, שכן זוהי הדרך הטובה ביותר להבעת תודתנו לאלוהים, אשר זן ומכלכל אותנו. הנימוס פשוט מחייב אותנו לעשות זאת. כאשר אנו נהנים ממזון ומשתייה, אנו נהנים מן הבריאה ומביעים את הערכתנו למתת האל. דת ישראל אינה דת סגפנית כמו הבודהיזם, ההינדואיזם או פלג מסוים בנצרות, שחסידיה מאמינים כי הימנעות ממזון וממשקה מקרבת אותם לאלוהים. אלוהי התנ"ך

1. Jaques Doukhan, Eating is Holy, Shabbat Shalom, Spring-Summer, 1999, 18-22.

2. Martin Buber, Hassidism and Modern Man, ed. and trans. Maurice Friedman; intro. Martin S. Jaffee (Atlantic Highlands, NJ: Humanities Press International, 1988), 32-33.

הערות אישיות

שבע שאלות

הערות אישיות

מגדיר את עצמו כאלוהי החיים, אלוהי כל בשר. למעשה, רק אדם שאוכל ושותה ראוי לעבוד את ה'. בתלמוד נאמר: "אם אין קמח אין תורה, אם אין תורה אין קמח." במילים אחרות: ערכים רוחניים אינם מנותקים מאכילה ומשתייה. ראוי לציין כי הפעם הראשונה שבה משתמש התנ"ך במילה "נתן" היא בהקשר למזון שאלוהים העניק לאנושות. "ויאמר אלהים, הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע אֶשֶׁר על פני כל הארץ, ואת כל העץ אשר בו פרי עץ, זרע זרע: לכם יהיה, לֹאֲכֹלָה." (בראשית א:כט).

מסיבה זו, האכילה בתנ"ך היא חלק בלתי נפרד מן החיים הרוחניים. כל טקס, מועד וחג בדת ישראל קשור בדרך זו או אחרת לאכילה ושתייה. עד היום, משפחות דתיות בישראל פותחות את הארוחה ב"ברכת המזון". המסורת היהודית רואה בשולחן הערוך מזבח. לפני שמתחילים לאכול טובלים את החלה במלח כזכר לקורבנות בית המקדש (ויקרא ב:יג). כתיב הברית החדשה מקשרים אף הם בין המזון לחיי הרוח. לאחר שישוע בצע את הלחם, חילק אותו לתלמידיו וקידש את הארוחה, הוא ציווה על תלמידיו לעשות את אותו הדבר. מרגע זה ואילך, תלמידיו יזכרו את מצוותו ויאכלו בצוותא את "סעודת האדון". גם במסורת זו יש לאכילה ולשתייה תפקיד חשוב בחיים הרוחניים.

התזונה שניתנה לנו מבראשית

ואולם, על אף ש"אכילה ושתייה הן קודש", יש לזכור כי אל לנו לאכול ללא הבחנה או שיקול דעת. המודעות למעורבותו של אלוהים בפעולה יומיומית זו של הקיום האנושי, מחייבת אותנו לחשוב על מה שאנחנו אוכלים. מסיבה זו, התנ"ך מצווה על תזונה מיוחדת, העולה בקנה אחד עם מהותו של אלוהי השמיים. משום שאלוהים הוא אלוהי הבריאה, אלוהי החיים, הוא מצפה מבני האדם לשמור על משטר תזונה שמשמר ומגן על החיים. לפיכך, אותם עקרונות של צמחונות חלים על בני האדם ועל בעלי החיים: "ולכל חית הארץ לכל עוף השמים ולכל רמש על הארץ, אֶשֶׁר בו נִפְשׁ חַיָּה, אֶת כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב, לֹאֲכֹלָה..." (בראשית א:ל). קדושת החיים מקבלת, אפוא, חיזוק מבראשית, באקט הבסיסי והחיוני ביותר של חיינו.

בשעת הבריאה, המוות לא היה עדיין חלק מן החיים. בני האדם ובעלי החיים חיו בסביבה נטולת סכנה או איום. היה זה עידן שבו הכול היה "טוב" (בראשית א:י, יב וכו'), ואפילו "טוב מאוד" (בראשית א:לא). העולם "טרם" הושפע מן הרוע והמוות. רק לאחר שאדם וחווה החליטו להמרות את פי ה' (כלומר את מצוותו), העיבה לפתע

שבת שארית

הערות אישיות

רוח חדשה על העולם שהיה "טוב מאוד", שגזרה: "...כי מות תמותו" (בראשית ב:ז). האין זה משמעותי שהמצווה הראשונה שניתנה לאנושות קשורה לאכילה? על פי התנ"ך, גורל האנושות והעולם כולו נחרץ על ידי האכילה.

התנ"ך מתעד את המוות הראשון: שחיתו של בעל חיים (בראשית ג:כא), ומיד לאחריו את הרצח הראשון (בראשית ד). כמה פרקים מאוחר יותר מגיעה מגמה זו לשיאה בתמונה שמצייר התנ"ך על הרשע שפשה בעולם: "וַתִּשְׁחַת הָאָרֶץ, לִפְנֵי הָאֱלֹהִים; וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ, חָמָס." (בראשית ו:יא). בשל הרשע הרב שלח אלוהים את המבול שכיסה את הארץ במים. לפיכך, האדמה לא הניבה זמנית את יבולה.

ביתור מידי אלוהים

לאחר המבול, ביתור אלוהים לניצולי המבול, והתיר להם לאכול בשר בנוסף לתפריט הצמחוני המקורי (בראשית ט:ג). רב אברהם יצחק קוק טען כי הרשע, השחיתות והאלימות שפשו באנושות, הם שגרמו לאלוהים להתפטר³ על פי חז"ל, הרשות לאכול בשר ניתנה אך ורק מתוך "כניעה לחולשה האנושית."⁴ כתוצאה מכך הופר האיזון האקולוגי ויחסי בני האדם ובעלי החיים השתנו. על פי סיפור הבריאה המקראי, לאדם הראשון הייתה שליטה מלאה על בעלי החיים (בראשית א:כח). מעתה ואילך, בעלי החיים יימלאו פחד ואימה מפני בני האדם: "וּמוֹרָאֶם וְחִתָּם יִהְיֶה עַל כָּל חַיַּת הָאָרֶץ, וְעַל כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם; בְּכָל אֲשֶׁר תִּרְמַשׁ הָאֲדָמָה וּבְכָל-דְּגֵי הַיָּם, בְּיַדְכֶם נִתְּנוּ." (בראשית ט:ב). אזכור זה לגבי השינוי שחל ביחסיהם, מעיד כבר כאן על הגישה המקראית כלפי אכילת בשר, ומקבל משמעות שלילית.

בשר ללא דם

גישה זו מקבלת חיזוק מיידי בסייג הבא: "אך-בִּשְׂרָה, בְּנִפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא תֹאכְלוּ." (בראשית ט:ד). ראוי לציין כי איסור זה לא נמצא ביתר תרבויות המזרח התיכון הקדום. ואולם, נימוקים בריאותיים עשויים להסביר אזהרה תנ"כית זו. מימי הרמב"ם שעסק ברפואה בימי הביניים ועד למדען בן זמננו, ה. ברוך, למדנים וחוקרים רבים בתחום הרפואה הוכיחו את הסכנה הטמונה בצריכת דם, שכן הוא מכיל את כל הרעלים שבגוף בעל החיים. אך התנ"ך אינו מנמק סייג זה בנימוקים בריאותיים. העיקרון המקראי העומד מאחוריו הוא קדושת

²Louis A. Berman, *Vegetarianism and the Jewish Tradition* (New York: Ktav Publishing House, 1982), 8.

³Abraham Isaac Kook, *Fragments of Light: A View as to the Reasons for the Commandments* (New York: Paulist Press, 1978), 318.

שמע ישראל

הערות אישיות

החיים, משום שהנפש או החיים מצויים בדם. גם העובדה שהפסוקים הבאים אחרי פסוק ד' מקשרים את הסייג הזה לעונש מיד ה' היא משמעותית. "ואך את דמכם לנפשתיכם אדרש, מיד כל חיה אדרשנו; מיד האדם, מיד איש אחיו אדרש, את נפש האדם." (בראשית ט:ה). יתר על כן, הכתוב מסתיים באזהרה חמורה וחד משמעית הנוגעת להריגת אדם: "שפך דם האדם, באדם דמו ישפך: כי בצלם אלהים, עשה את האדם." (בראשית ט:ו). בסופו של דבר, צלם האלוהים, כלומר אלוהים עצמו, מושפע מתהליך זה, "כי בצלם אלהים, עשה את האדם." (בראשית ט:ו). הרעיון בדבר קדושת החיים מקבל את הגושפנקה של אלוהים. אכילת בשר על דמו מקושרת לחטא המוסרי הנורא מכול: הריגת אדם, ואפילו לחטא הרוחני הנורא מכול: רצח אלוהים. לא פלא שהנביא יחזקאל מקשר את אקט אכילת הבשר על דמו לעבודת אלילים ולרצח (יחזקאל לג:כה-כו). לקח זהה על קדושת החיים טמון באיסור תזונתי אחר: "לא-תבשל גדי, בחלב אמו." (שמות כג:יט). בנוסף לסיבות בריאותיות ותרבותיות, הקשורות לאיסור על השתתפות בטקסי פוריות של כתות פגניות, היו גם סיבות מוסריות, הקשורות לאכזריות הנלווית לבישול גדי בחלב אמו. עיקרון זה אף מכיל לקח נוסף: יש להבדיל בין בעל החיים המת למקור החיים שלו - חלב אמו. ממש כשם שעלינו להימנע מאכילת בשר (גופה מתה) ביחד עם הדם האמור להעניק לה חיים, עלינו להימנע מאכילת בשר ביחד עם חלב האמור להזין ולהעניק חיים לבעל החיים שנשחט. בדומה, האיסור על אכילת גיד הנשה, המהווה אזכור למאבק יוצא הדופן שהתחולל בין יעקב למלאך ה', מצביע על אותו חוט מחשבה. "על-כן לא יאכלו בני-ישראל את גיד הנשה, אשר על כף הירך עד היום הזה: כי נגע בכף ירך יעקב, בגיד הנשה." (בראשית לב:לג). החלק האסור לאכילה בגוף בעל החיים נובע מחלק בגופו המעניק לו את אונו המיני.

אין ספק כי דגש טקסי זה על קדושת החיים, בשעת ההכנות לקראת אכילת בשר, מרמז על כוונת המקרא להניא אותנו מאכילתו. רגשות אשמה וחשש אמורים להתעורר בנו לפני ארוחה בשרית. חוקי הכשרות בדת היהודית אף מנסים להניא את בני האדם מאכילת בשר על ידי קביעת סייגים ודינים שונים (כגון חוקי שחיטה, המלחה ועוד). למעשה, התנ"ך מתעד מספר אירועים שבהם אלוהים החזיר את בני ישראל לטוהרת הצמחונות וניסה להניא אותם מאכילת בשר. כאשר בני ישראל יצאו לחירות מעבדות במצרים, היה זה העיתוי הנכון ביותר להתחלה חדשה. אלוהים המטיר להם מן השמיים את המן (שמות טז:ד), שהיה "כֶּרֶע גֹד לֶכֶן, וְטַעֲמוֹ, כְּצַפִּיחַת בְּדִבְשׁ." (שמות טז:לא).

שבע שאלות

הערות אישיות

בני ישראל "שטו... וְלָקְטוּ וְטָחְנוּ בְּרַחֲמִים, אוּ דָּכוּ בְּמַדְכָּה, וּבְשָׁלוּ בְּפָרוּה, וְעָשׂוּ אֹתוֹ עֲגוּת; וְהָיָה טַעְמוֹ, כְּטַעַם לֶשֶׁד הַשָּׁמֶן." (במדבר יא:ח), אך למרות זאת, התלוננו ודרשנו בשר: "וְהָאֵסֶפֶסֶף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ, הַתְּאֵוֹ תִּתְּאוּ; וַיֵּשְׁבוּ וַיִּבְכוּ, גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיֹּאמְרוּ, מִי יֹאכְלֵנוּ בֶּשֶׂר" (במדבר יא:ד), ואלוהים ויתר באי רצון. המקרא מתעד את זעמו של אלוהים (במדבר יא:א), ומראה בברור כי ה' לא הסכים עם דרישתם לבשר (במדבר יא:ד, דברים יב:כ; השוּו עם תהילים קו:יד). המילה תאוּוה, הנגזרת מן השורש א.ו.ה, מתארת את החשק העז שהתעורר בהם לבשר. מילה זו מקושרת לרוב בכתבי הקודש עם רשע (תהילים כא:כו), או עם תשוקה הראויה לגינוי. כאשר אלוהים נכשל במאמציו לשכנע את בני ישראל להיזון מתזונה צמחונית בלבד, הוא עשה הכול כדי לגרום להם להיגעל מן הבשר: "וְאֵל הָעָם תֹּאמְרוּ... וְנָתַן יְהוָה לָכֶם בֶּשֶׂר, וְאָכַלְתֶּם. לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן, וְלֹא יוֹמִים; וְלֹא חֲמִשָּׁה יָמִים, וְלֹא עֶשְׂרֵה יָמִים, וְלֹא, עֶשְׂרִים יוֹם. עַד חֲדָשׁ יָמִים, עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאֶפְכֶם, וְהָיָה לָכֶם, לְזָרָא..." (במדבר יא:יח-כ). (השוּו עם במדבר יא:לב-לד).

בשר כשר ובשר טריפה

חוקי משה, המבדילים בין בשר טהור לטמא, מהווים עדות נוספת לניסיונו של אלוהים להניא את עמו מצריכת בשר. בנוסף לאיסור על צריכת דם הוסיף אלוהים איסורים רבים אחרים: לא כל בעלי החיים הותרו למאכל. אלוהים הורה למשה ולאהרן: "כֹּל מִפְּרֻסַת פְּרָשָׁה, וְשִׁסְעַת שִׁסְעַת פְּרֻסַת, מֵעֵלַת גְּרֵה, בְּבִהְמָה - אֹתָהּ, תֹּאכְלוּ." (ויקרא יא:ג). בעלי חיים שאינם ממלאים אחר הדרישות הללו, כגון החזיר (ויקרא יא:ז) והארנבת (ויקרא יא:ו) - אסורים לאכילה. לגבי בעלי הכנף, התנ"ך מעניק רשימה ארוכה של ציפורים האסורות למאכל, מרביתן ציפורי טרף (ויקרא יא:יג-יט; דברים יד:יב-יח). על בסיס רשימות אלו חיברו מחברי התלמוד רשימה של 24 ציפורים לא כשרות (חולין סג, ב). רבנים וחוקרי מקרא רבים העלו מספר נימוקים להסברת חוקי הבשר "הטהור והטמא". הנימוק הרוחני הוא שאכילת בשר תפגום באינטליגנציה וברוחניות שלנו (תלמוד); סיבות מוסריות מציינות כי שמירה על מצוות הכשרות מסייעת בעידון ההתנהגות המוסרית, כגון פיתוח שליטה עצמית, משמעת וציות (מדרש), או אפילו רגשי רחמים (הרב קוק). בנוסף, ניתנו גם סיבות בריאותיות והיגייניות (הרמב"ם). יש לציין כי אף אחת מן הסיבות הללו לא ניתנה בתנ"ך! ואולם, ישנה סיבה אחת העולה בברור מכמה השוואות סגנוניות בין ויקרא יא לבין סיפור הבריאה בבראשית א. הכתוב משתמש באותם המילים, המונחים והביטויים (כגון: "בהמה", "נפש החיה", "שרץ"

שבע שאלות

הערות אישיות

ועוד). יתר על כן, רשימת בעלי החיים בויקרא יא ניתנה באותו הרצף המופיע בסיפור הבריאה של היום השישי (בראשית א: כד-כו). לאחר בריאת בעלי החיים על פני האדמה (ויקרא יא: ב-ח, השוו עם בראשית א: כד-כה), מופיע תיעוד בריאת האדם ברצף לאחר בריאת בעלי החיים הימיים, (ויקרא יא: ט-יב, השוו עם בראשית א: כו, חלק א'), בריאת בעלי הכנף (ויקרא יא: יג-כג; השוו עם בראשית א: כז חלק ב'), ובריאת בעלי החיים והזוחלים (ויקרא יא: כד-מג, השוו עם בראשית א: כו חלק ג'). ולבסוף, בויקרא יא, כמו גם בבראשית א: כד-כו, הקשר בין בני האדם לבעלי החיים מקביל לקשר שבין אלוהים לבני האדם. בבראשית א: כו אלוהים מקשר בין המחויבות שהטיל על בני האדם לשלוט בבעלי החיים לבין עובדת היותנו ברואים בצלמו. בדומה, בויקרא יא, החובה להבדיל בין בשר טהור לטמא מקושרת לעובדה כי הקדושה האנושית משקפת קדושה אלוהית: "כִּי אֲנִי יְהוָה, אֱלֹהֵיכֶם, וְהִתְקַדַּשְׁתֶּם וְהֵייתֶם קְדוֹשִׁים, כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי..." (ויקרא יא: מד, מה). הקשר בין שני הטקסטים הללו מצביע על כך שמאחורי החוקים המבדילים בין בעלי חיים טהורים לטמאים, טמון אזכור רב עוצמה לסיפור הבריאה בבראשית א', הקשר שבו נחגגים החיים - חיים שאינם מסתיימים במוות. מדוע עלינו לכבד חוקים אלו? מאותה הסיבה שבגללה אנו נמנעים מצריכת דם - בשל קדושת החיים. אכן, העובדה שחיות טרף אסורות לאכילה, ורוב החיות שהותרו לאכילה אינן ניזונות מבשר, הינה משמעותית.

העיקרון העומד מאחורי חוקי הכשרות הוא פשוט: החיים הם קדושים. מסיבה זו, התזונה המקראית האידיאלית יכולה להיות אך ורק על טהורת הצמחונות. תזונה זו ניתנה בשעת הבריאה בגן עדן. התלמוד אומר כי: "אדם הראשון לא הותר לו בשר לאכילה." (תלמוד בבלי נט, ב). הצמחונות תהיה אף התזונה הנכונה לנו ב"עולם הבא" (ישעיהו יא: ז, השוו עם ישעיהו סה: כה, הושע ב: יח). זוהי הסיבה לכך שהנימוק המקראי לחוקי התזונה והכשרות אינו רק מוסרי, היגייני או דתי. למעשה, להלן ההסבר הברור היחיד שמעניק התנ"ך: "כִּי אֲנִי יְהוָה, אֱלֹהֵיכֶם, וְהִתְקַדַּשְׁתֶּם וְהֵייתֶם קְדוֹשִׁים, כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי; וְלֹא תִטְמְאוּ אֶת נַפְשֵׁיכֶם, בְּכָל הַשָּׂרֵץ הָרֹמֵשׁ עַל הָאָרֶץ. כִּי אֲנִי יְהוָה, הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, לְהִיֵּת לְכֶם, לְאֱלֹהִים; וְהֵייתֶם קְדוֹשִׁים, כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי." (ויקרא יא: מד-מה).

על צריכת יין וטבק

מעניין לציין כי סיבה רוחנית זהה ניתנה בתנ"ך להצדקת האיסור על השימוש באלכוהול. הכהונים צוו להימנע משתיית יין ושיכר בדיוק

שמע ישראל

הערות אישיות

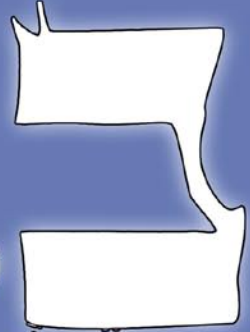

בשל אותו עיקרון של קדושה: "וַיִּדְבֹר יְהוָה, אֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר: יִין וְשִׁכָר אֶל תִּשְׁתֶּה אֹתָהּ וּבְיַיִן אֲתָהּ, בְּבִאָכְךָ אֶל אֱהֹל מוֹעֵד - וְלֹא תִמְתּוּ: חֻקַּת עוֹלָם, לְדֹרֹתֵיכֶם. וְלִהְבְדִיל, בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל, וּבֵין הַטָּמֵא, וּבֵין הַטְּהוֹר:" (ויקרא יח-י:). מפסוק זה הסיקו רבני התלמוד כי הכוהנים נדרשו להימנע לחלוטין מכל משקה אלכוהולי שהוא: "מבית אביך אתה למד: יין ושיכר אל תשת...וגו', בבואכם הוא דאסור, הא מישתא ומיעל שרי? להבדיל בין הקודש ובין החול אמר רחמנא! אלא מה התם - בשעת ביאה לא תהא שיכרות..." ובתרגום חופשי: "אם נסיק חלילה כי שתיית יין או שיכר אסורה רק בעת הכניסה לאוהל מועד, אך מותרת לפני הכניסה, הפסוק המורה לנו "להבדיל, בין הקדש ובין החל, ובין הטמא, ובין הטהור" (ויקרא יז:י) אינו מאפשר מסקנה כזו." (בבא מציעא צ, ב). כדי להסיר כל ספק, התנ"ך אינו קובע איסור מוחלט על שתיית יין, אך שב ומזהיר אותנו מפני צריכת יין: "אֶל תֵּרָא יִין כִּי יִתְאָדָם: כִּי יִתֵּן בְּכִיס (בְּכֹס) עֵינָיו; יִתְהַלֵּךְ בְּמִישְׁרָיִם. אַחֲרֵיתוֹ, כְּנָחַשׁ יִשָּׁךְ, וּכְצַפְעֵי יִפְרֹשׁ:" (משלי כג-לא-לב), (השוו עם משלי כ:א). העובדה שאחד המקרים הראשונים של צריכת יין קושר להתנהגות לא מוסרית חמורה (בראשית יט:לא) מרמזת למן ההתחלה על אידיאל ההינזרות התנ"כי.

העיקרון המקראי בדבר ערכיות החיים הוא הרבה מעבר לאכילת בשר ושתיית אלכוהול; ניתן להחיל אותו לגבי כל אורח חיים שהוא, העלול להשפיע לרעה על בריאותנו, להרוס את חיינו ולהחיש את מותנו. על בסיס ההלכה המקראית "ונשמרתם לנפשותיכם", ביקש הרב עובדיה יוסף (שכיהן במועצת הרבנות הראשית) לאסור את השימוש בטבק בארץ.⁵ רב זלמן שכטר סבור בנידון, שאין טעם לשמור על כשרות כל עוד אנו שקועים בהרגלים מזיקים המסכנים את בריאותנו: "יש טעם לפגם ברעיון על אדם בעל סמכות הלכתית המתענג על שאיפת סיגריה בשעה שהוא הוגה בסוגייה הקשורה לכשרות. דהיינו, האם חומר יכול להיות כשר ומסוכן לבריאות בעת ובעונה אחת? החיים הם קדושים משום שאלוהים הוא החיים; החיים הם קדושים משום שאלוהים הוא קדוש. המסר על קדושת החיים ועל המחויבות לקדש את החיים מהדהד בקול רם לאורך כתבי הקודש. קריאה זו מופנית לעם ישראל כמו גם לכל בני האדם, לא רק להלכה כי אם גם למעשה, בחיי היומיום שלנו; משום שאלוהי ישראל הוא אלוהי הבריאה שהעניק לנו חיים.

5. Herve Aarone Mimoun, Notions de Sante et de prevention dans la Tradition Hebraique [Sarcellas, France: Otsar, 1985], 87.
6. Quoted by Louis A. Breman, XVI.

רוך ארצה יהור:

אלהינו מלך העולם

המוציא לנו מן

הארץ